

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisningen i
historia vid Alphaskolan i Västerviks kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Alphaskolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisningen i historia under våren 2015. Granskningen vid Alphaskolan i Västerviks kommun ingår i detta projekt.

Alphaskolan besöktes den 19-21 januari 2015. Ansvariga inspektörer har utredarna Andreas Leo och Rut Hård af Segerstad varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i historia genomförs i totalt 21 kommunala skolor och 7 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Alphaskolan

Alphaskolan är en fristående skola som Kunskaapsnavet AB är huvudman för. Skolan ligger i centrala Västervik och har 128 elever i årskurserna 7–9. Lärarna är organiserade i ett arbetslag.

Läsåret 2013/2014 nådde 93 procent av eleverna i årskurs 9 lägst betyget E i historia. På det nationella provet i historia år 2014 nådde 85 procent av eleverna lägst den kravnivå som ska uppnås på samtliga delprov.

Undervisningen i historia bedrivs av en legitimerad lärare med cirka femton års erfarenhet som historielärare och som arbetat knappt två år vid denna skola. Undervisningen i historia är utlagd i perioder, som varvas med

ämnesövergripande teman inom företrädesvis de samhällsorienterande ämnena. Eleverna följer en kronologiskt ordnad historieundervisning som exempelvis innebär att eleverna i årskurs 7 arbetat med antiken och eleverna i årskurs 9 nyligen påbörjat undervisning som hanterar världskrigens tid och kalla kriget. Vid Skolinspektionens besök genomför skolan ett projekt inom ramen för elevens val. Skolan har valt att under fem dagar bryta schemat för att erbjuda eleverna att välja en fördjupning inriktad mot närsamhället. En fjärdedel av skolans elever arbetar med ett lokalthistoriskt projekt med grund i ämnena historia, slöjd och svenska. Före Skolinspektionens besök har eleverna getts en lokalthistorisk introduktion med föreläsare från det lokala museet och stadsbyggnadskontoret. Projektet innebär att eleverna, i par om två till tre, fått välja en känd byggnad i Västervik, fördjupa sig i dess historia, författa en artikel, skapa en modell i kartong föreställande byggnaden för att slutligen bygga och måla den i form av en fågelholk. Skolinspektionens besök infaller när eleverna håller på att avsluta artikel om byggnadens historia och under den fas när fågelholkarna tillverkas.

Resultat

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att använda en historisk referensram?

Här bedöms om undervisningen innehåller historiska kunskaper som anspelar på uppfattningar om dåtiden – uppfattningar som delas av många och som man i olika sammanhang förväntas känna till. Vidare bedöms om undervisningen innehåller kunskaper om historiska sammanhang som har lett fram till nuet. Kunskaper om historiska sammanhang kan öka elevernas förståelse för att samhället förändras av en mängd olika orsaker och att det påverkar förutsättningarna för eleverna själva och för deras omgivning. Erfarenheter från hela världen måste ingå i den historiska referensramen. Här bedöms även om undervisningen ger en kronologisk överblick. En grundläggande förståelse för kronologin i olika skeenden är en förutsättning för att kunna resonera om orsaker till, och konsekvenser av, förändringar i samhället.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp kring en historisk referensram. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring en historisk referensram.

Kunskaper om historia

Av intervju med lärare framgår att undervisningen i historia i första hand planeras utifrån ämnets centrala innehåll och med ett medvetet fokus på samhällsförändringar i historia. Vid de observerade lektionerna koncentreras undervis-

ningen mot att förklara byggnadernas tillkomst och roll ur ett kronologiskt perspektiv och med fokus på personer, händelser och skeenden i det förflutna. Vid lektionens start instruerar lärare elever att försöka dra slutsatser om byggnadens påverkan på Västervik idag. I lektionens handledande del, där elever skriver och lärare cirkulerar för att stödja, ges eleverna varierande stöd i uppgiften att koppla samman byggnadens betydelse i olika tidsdimensioner. Av intervjuer med lärare och elever framkommer att lektionerna under Skolinspektionens besök inte är helt representativa för undervisningen i historia, då de genomförs inom ramen för elevens val. Instruktionen inför författandet av de artiklar som eleverna arbetar med visar på en undervisning som bland annat rör sig inom förmågan att använda en historisk referensram.

Av intervjuer med eleverna framgår att undervisningen till stor del handlar om händelser och processer i det förflutna, ofta med kopplingar till idag. Läraren uppger i intervju att hans undervisning i historia inriktas mot förändringsprocesser med studier kring orsak och verkan, något som stöds av inskickade dokument och intervjuer av elever. Eleverna får träna på att, enligt läraren, använda en samhällsvetenskaplig analysmodell för att förstå förändringsprocesser i det förflutna samt kunna dra paralleller till dagens samhälle.

Historiska sammanhang

Av observationer framgår att eleverna arbetar med uppgifter som ger möjlighet att göra kopplingar mellan lokalhistoria och världen omkring. I observationer syns att ett antal elever gör sådana kopplingar, bland annat mellan ortens vattenmagasinering och frågor om vatten i ett större miljöperspektiv. Lärares stöd i sådana kopplingar syns i några fall, och då i form av öppna frågor. Elever berättar att de får öva på orsakssammanhang och analysera förändringar i skilda tider, exempelvis mellan fenomen i historien och idag. Exempelvis berättar eleverna att de får jämföra historiska revolutioner med samtida. Läraren förklarar att han arbetar med en förändringsfaktorsmodell som ska hjälpa elever att analysera historiska förändringar utifrån ett orsak-verkan perspektiv med paralleller till idag. Läraren uppger att undervisningen låter eleverna använda historien som förklaringsunderlag och att kunna dra paralleller mellan förändringar i historien. Eleverna stödjer denna bild med exempel i samhällsekonomi och hänvisar även till andra samhällsorienterande ämnen avseende detta analysarbete. Av de dokument, som exempelvis arbetsuppgifter, som Skolinspektionen tagit del av framkommer att flera uppgifter är uppbyggda kring förändringar i samhället, med frågor om orsak och konsekvens, samt om vilka jämförelser som kan göras till dagens samhälle. Även om sammanhang mellan då och nu syns i undervisningen är det, utifrån intervjuer med elever, få tillfällen när det framtida perspektivet lyfts in. Någon elev diskuterar i observation framtiden

för en byggnad som de behandlar i projektet som pågår vid Skolinspektionens besök.

Kronologisk överblick

Av intervju med lärare och elever framgår att undervisningen, i dess övergripande planering, är upplagd kronologiskt för eleverna med en tyngdpunkt i att skapa förståelse för vår samtid. I observationer i elevens val (historia, slöjd och svenska) syns utvecklingslinjer till viss del ur ett lokalthistoriskt perspektiv, när eleven får följa en byggnad genom historien fram till idag. Elever och lärare berättar i intervjuer att eleverna får studera samband mellan tidsperioder, läraren uppger att detta kan utvecklas vilket stöds av att eleverna i intervjuer inte kan konkretisera speciellt många exempel på när undervisningen innehållit sådana samband. Någon elev ger dock exempel på samband mellan industrialisering och förhållanden idag. I intervju med lärare framkommer vidare att undervisningen till viss del skapar längre sammanhang i historien, när eleverna får foga samman delar från det centrala innehållet som undervisningen behandlar. Däremot uppger läraren att undervisningen kan utvecklas genom att än mer visa på samband mellan olika historiska perioder och att ge möjligheter att peka på möjliga fortsättningar av utvecklingslinjer. I intervju med elever framkommer att undervisningen inte innehåller så många möjligheter till att ange tänkbara fortsättningar på utvecklingslinjerna. Eleverna framför att de gärna hade diskuterat fler frågor som exempelvis rör framtiden.

Användning av historiska begrepp kopplat till historisk referensram

Av intervju med rektorn framkommer att undervisningen på Alphaskolan utgår från en pedagogisk idé att arbeta språkutvecklande utifrån fenomen eller övergripande begrepp och att eleverna ska kunna hantera dessa på ett självständigt sätt. Intervjuer med elever visar att eleverna får kunskap om de tidsbundna historiska begreppen, detta syns även i viss mån i observationer när elever hänvisar till exempelvis industrialisering. I observation syns även hur lärare förklarar icke-tidsbundna begrepp, såsom "kollektiv", med utvecklande frågor och jämförelser. Intervjuer med elever visar, tillsammans med arbetsuppgifter som Skolinspektionen tagit del av, att undervisningen innehåller historiska begrepp som eleverna får arbeta med; bland annat genom att förklara begreppen och sätta in dem i en historisk kontext. De tidsbundna begreppen sätts även i relation till varandra.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till historisk referensram

Av intervjuer med elever framgår att undervisningen i historia ofta är intressväckande och att läraren kan ge förklaringar i olika nivåer för att elever med olika förkunskaper ska förstå. Intervjuer med elever visar att undervisningen i

historia innehåller ett gott stöd av läraren när det gäller beskrivningar och förklaringar. Eleverna ger exempel på hur läraren, under arbetet med olika historiska moment, kommenterar elevernas skriftliga arbeten och att eleverna därefter bearbetar sina texter. Observationer visar dock att lärarna stödjer eleverna på lite olika sätt. Vissa lärare vill gärna handleda genom utvecklande frågor medan någon lärare ibland tar över elevernas arbete och gör det åt dem. Lärarna tar, i den tematiskt planerade undervisningen, ibland varandras roller. Exempelvis hanterar läraren i historia ibland frågor av mer formell språklig karaktär medan läraren i svenska handleder elever i att skapa samband mellan tidsdimensioner.

Diskussion och reflektion kopplat till historisk referensram

Vid de observerade lektionerna arbetar eleverna i par med att skapa artiklar om historiska byggnader. Eleverna pratar med varandra om hur texten ska avslutas i en sammanfattande slutsats. Exempelvis observeras en diskussion där eleverna, under handledning av lärare, jämför byggnadens betydelse då och nu. I intervjuer med elever framkommer att undervisningen har ett öppet klimat för diskussion i helklass eller i mindre grupper. Eleverna uppger att diskussionerna ofta kan gå på djupet när de får tillfälle att handledas individuellt eller i mindre grupper med läraren. Av intervjuer med elever framgår att vissa klasser är mer diskussionsbenägna när historiska frågor, såsom exempelvis orsaker till andra världskriget tas upp. Det finns, enligt eleverna, inte sällan kopplingar till idag i diskussionerna, till exempel från antiken till idag genom anläggandet av vägar och användning av vattensystem och badhus. Av elevernas svar i intervjuer framkommer dock att diskussionerna sällan behandlar tänkbara fortsättningar in i framtiden. I intervjuer med eleverna framkommer även att diskussion och reflektion inom historisk referensram också förekommer i de andra samhällsorienterande ämnena. Eleverna ger exempel på hur de får diskutera likheter och skillnader mellan världsreligionerna i ett historiskt perspektiv och även diskutera samhällsekonomi utifrån en historisk översikt. Intervjuer med lärare och elever visar att graden av diskussion varierar mellan klasserna och läraren framför att den anpassas utifrån klimatet i klassrummet, det är inte en medveten strategi att, i de samhällsorienterande ämnena, lyfta diskussioner inom historisk referensram men diskussion initieras ändå vid tillfälle av läraren.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i ganska hög grad innehåller en historisk referensram kring händelser och processer i det förflutna som kopplas till en nutidsförståelse. Undervisningen innehåller historiska sammanhang och en kronologisk överblick där tidsdimensioner kopplas samman och ibland jämförs. Ofta stannar dock undervisningen vid hur

det är idag. Det finns en beredskap hos eleverna att föra resonemanget vidare framöver, men detta görs dock sällan i undervisningen.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?

Här bedöms om undervisningen ger en orientering i källkritiska metoder och att eleverna får öva på att ställa frågor till och värdera historiska källor. Den övergripande frågan är hur vi kan veta något om det förflutna. Kursplanen pekar ut såväl skriftliga källor som arkeologiskt material, platser och levande människors berättelser som källor till historisk kunskap. Genom att eleverna får komma i kontakt med historiskt källmaterial kan ämnet bli levande för dem. När de tolkar och värderar källorna arbetar de dessutom som historiker och är med och skriver historia. Elevernas historiemedvetande utvecklas när de lär sig något om det förflutna, samtidigt som de får en insikt i vetenskapliga metoder och kan reflektera över hur deras tolkningar färgas av egna erfarenheter och värderingar. Här bedöms också om undervisningen ger eleverna möjlighet att genom källorna leva sig in i förhållanden och värderingar som rådde förr, det vill säga utveckla historisk empati och föra etiska resonemang om och ifrågasätta handlingar och värderingar under tidigare perioder i historien.

Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de utifrån en kritisk granskning, tolkning och värdering av källor kan skapa historisk kunskap.

Orientering i källkritiska metoder

I observationer syns hur elever arbetar med att skriva artiklar om historiska byggnader i orten. Eleverna använder i arbetet olika typer av information, både digital och fysisk (såsom exempelvis böcker från Stadsbiblioteket). Lärare stödjer eleverna i hur de refererar till källor i artiklarna eleverna ska skriva, exempelvis förklarar en lärare hur referatmarkörer kan se ut. I observationerna syns dock inga källkritiska diskussioner eller något arbete utifrån historisk metod. I intervjuer med såväl lärare som elever förklarar de hur de i projektet fått ta del av historiska källor, där de bland annat förevisats staden Västerviks grundläggande stadsprivilegier. Vidare berättar eleverna att de fick ta del av beslutsunderlag inför kulturminnesmärkning i samband med aktuellt projekt.

I intervjuer med elever framkommer att eleverna i undervisningen får ställa frågor till källorna, till exempel vem som skrivit källan, men eleverna har inte direkt arbetat med källkritisk metod utifrån historievetenskapens ramar, exem-

pelvis med frågor om källan är beroende av någon annan källa. Däremot har de fått en orientering i hur de kan ta reda på vem som skrivit och i viss utsträckning vilket syfte källan har. Eleverna uppger att de fått arbeta med att jämföra källor och beskriver i intervju att om det står likadant i flera källor har det en högre sanningshalt. I intervju med lärare berättar denna att orientering i källkritiska metoder getts, men att den delen i undervisningen behöver bli bättre och att eleverna behöver en tydligare struktur för hur källkritik fungerar och hur det kan användas för att skapa tidssamband mellan olika dimensioner. Läraren menar att i samverkan med svenska och de andra samhällsorienterande ämnena finns en struktur för hur eleverna ska bedöma källans trovärdighet, men uppger samtidigt att han behöver jobba mer med första- och andrahandskällor.

Använda och tolka källor för att utveckla historisk empati

I observationer syns väldigt lite av hur eleverna genom att tolka källor utvecklar historisk empati. Som uppgiften är utformad finns möjlighet för eleverna att använda källor för att utveckla historisk empati, men observationerna ger få exempel. I något fall uppfattar inspektörerna en spontan dialog mellan två elever där de diskuterar och jämför inkomst för en lärare nu och för hundra år sedan. Diskussionen innehåller en värdering av utgifter och livssituation för den historiske aktören om än väldigt kort. I intervjuer med elever ges också ett fåtal exempel på när eleverna använder källor för att utveckla historisk empati, en elev berättar att den uppmärksammat en återgiven berättelse av en teaterdirektör i en källa som eleven menar varit betydelsefull för förståelsen av en historisk händelse.

I intervju med lärare framkommer att undervisningen inte innehåller så mycket av att använda källor för att utveckla historisk empati. Läraren menar att eleverna ges möjlighet att genom spelfilm leva sig in och vidga sin förståelse, eller i något fall med hjälp av myter förstå en kontext, såsom exempelvis romarriket.

Användning av historiska begrepp kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

I intervjuer med lärare och rektor framkommer att användningen av centrala begrepp och så kallade fenomen ingår som en ledstjärna i skolans pedagogik. I intervju med lärare framkommer dock att undervisningen behöver utvecklas inom det källkritiska området och i större utsträckning inbegripa begrepp kopplat till historievetenskapens källkritik. Intervju med elever visar att de känner till och har fått öva på att hantera delar av den källkritiska begreppsapparaten, men eleverna uppger även att de inte fått föra källkritiska argument utifrån hela den källkritiska begreppsapparaten. Intervjuerna med eleverna visar exempelvis att elever inte arbetat med frågor om hur lång tid det har gått

mellan en händelse och att dokumentet som berättar om det skapades, eller frågor om uppgifterna bygger i en viss källa bygger på något annat källmaterial. I det projekt som skolan arbetar med under Skolinspektionens besök finns en källkritisk förmåga beskriven utifrån svenskämnets kursplan. Eleverna arbetar med detta genom att exempelvis bedöma källans trovärdighet utifrån vem som ligger bakom källan och att det finns mer och mindre trovärdiga upphovspersoner.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Av observationer framgår att eleverna får stöd i uppgiften med att skriva artiklar. Stödet finns även i en pedagogisk planering men framför allt i att tre lärare följer deras arbete med frågor och handledning. Däremot framgår inte av observationerna att eleverna får stöd avseende arbetet med att kritiskt granska, tolka och värdera källor. Eleverna berättar dock att lärarna förklarar för dem utifrån en nivå som passar dem och att de kan få feedback på hur deras arbete utvecklas över tid. I intervjuer med elever och lärare framkommer att det finns instruktioner för hur källkritik, av mer samhällsorienterande karaktär, bör bedrivas inom ämnena.

Diskussion och reflektion kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor

Av observationer och intervjuer framgår att undervisningen inte innehåller så mycket av diskussioner kopplat till att kritiskt granska, tolka och värdera källor. I observationerna syns inga exempel på någon diskussion och eleverna uttrycker i intervjuer att de sällan diskuterar ett sådant område.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen har en låg grad av inslag av historiskt källmaterial och orientering i källkritisk metod. Begreppsapparaten och metoden behöver förstärkas för att ge möjlighet att skapa samband mellan tidsdimensionerna. Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen i ganska låg grad innehåller inslag som ger eleverna möjlighet att med hjälp av historiska källor utveckla historisk empati. Uppgiften som eleverna arbetat med under Skolinspektionens besök innehåller exempelvis möjligheter att arbeta utifrån denna förmåga.

I vilken utsträckning får eleverna skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?

Här bedöms om undervisningen ger eleverna möjligheter att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Vidare granskas om undervisningen innehåller moment kring hur historia kan användas för olika syften och förståelse för hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Historieskrivningen är inte neutral utan görs utifrån något syfte eller i ett specifikt sammanhang. Historia kan vara ett verktyg både för enskilda individer och för grupper att formulera hur de vill uppfattas och vad de vill göra genom att berätta om det förflutna. Historia kan också användas för att skapa familjesammanhållning eller etablera identiteter baserade på till exempel klass, genus, etnicitet, generation eller nationell tillhörighet. Med kunskaper om detta får eleverna möjlighet att upptäcka och förstå när och hur historia används för att påverka människor i olika sammanhang. Vidare bedöms om eleverna får använda adekvata begrepp för att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Slutligen bedöms också vilket stöd eleverna får i form av tydliga beskrivningar och förklaringar samt om eleverna får diskutera och reflektera kring hur de och andra använder historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv.

Hur spår av historien kan tolkas

Uppgiften som eleverna arbetar med under Skolinspektionens besök handlar om att studera lokalthistoria. I de instruktioner, i form av en pedagogisk planering, som eleverna har finns uttryckt att projektet ska ge "exempel på hur 1800- och 1900-talet kan avläsas i våra dagar genom (...) byggnader, städer och gränser". Det finns sålunda en inriktning i projektet som anknyter till förmågan om att använda historien i olika sammanhang, i detta att studera det som finns i elevernas absoluta närhet. I observationer ses hur eleverna fördjupar sig i byggnadernas historia och lärare uppmuntrar i lektionens inledning till att reflektera över byggnadens roll (eller betydelse) då och nu, bland annat genom att studera byggnadens arkitektur och fysiska placering. Utfallet av dessa instruktioner varierar. Lektionsobservationer visar att det finns de elever som ber om handledning för att få stöd i analys av slutsatser och det finns de elever som inte följer instruktionen vid sitt genomförande av uppgiften utan att läraren följer upp det. Av intervjuer med elever framgår att spår av historien inte uttalat finns med i planeringen av undervisningen, men eleverna kan ge exempel på när det berörs i historieundervisningen. Eleverna exemplifierar dels med projektet de håller på med just nu där byggnaderna finns i deras närhet, dels med orsnamn i deras närhet. Vidare exemplifierar eleverna med undervisning i de andra samhällsorienterande ämnena om konflikter i världen som pågått en tid. Läraren framhåller i intervjun att denna förmåga kommer upp ibland, men att ett mer systematiskt arbete antagligen behövs.

Hur historia kan användas för att skapa eller stärka gemenskaper och nationella identiteter

Utifrån inskickat underlag om projektet i elevens val framgår att arbetsområdet handlar om lokalhistoria, med syfte att väcka elevernas intresse för sin historiska närmiljö. Observationerna ger dock inga exempel på att eleverna diskuterar projektet som ett sätt att stärka gemenskap eller identitet, men däremot berör läraren någon gång den lokala historiens betydelse för vår tid när läraren förklarar för en grupp elever vilken roll staden haft tidigare avseende trändu- stri och varv. Intervjuerna med eleverna visar inte heller några kopplingar mellan projektet och elevernas syn på identitet och gemenskap. Eleverna kan där- emot ge exempel när undervisningen kommer in på området, såsom hur pro- paganda använts under nazisternas regim eller hur grupper kan föras samman mot yttre hot som exempelvis Västerviksborna och snapphanarna. Läraren me- nar att förmågan finns med i vissa avseenden och hänvisar till hur eleverna fått analysera konflikter, där de iakttagit parternas historiska bilder. Eleverna hän- visar också till analyser av konflikter, men är osäkra på om det skett inom ra- men för historieundervisningen. Även inom detta område uppger läraren i historia att undervisningen kan utvecklas och i högre grad synliggöra denna förmåga.

Hur historia använts och används i samhället och i vardagslivet

Av lektionsobservationer, intervjuer med elever och lärare och av dokument som Skolinspektionen har tagit del av, framgår att undervisningen har få inslag där eleverna får möjlighet att reflektera över sin egen och andras användning av historia. De intervjuade eleverna kan inte ge några exempel på att de har fått reflektera över hur man kan använda sig av historia i olika syften och samman- hang, om det inte handlar om att stärka nationella identiteter som nämns ovan. Exempelvis har undervisningen, utifrån vad intervjuerna visar, inte behandlat hur skilda föreställningar om det förflutna kan leda till olika uppfattningar i nutiden. Lärare ger i intervjun något exempel på hur de, i samband med att något ur den historiska referensramen behandlas kopplar till och tar upp hur historia kan användas.

Användning av historiska begrepp kopplat till användning av historia

I observationerna förekommer få historiska begrepp kopplade till användning av historia. Begrepp som gemenskap eller identitet utifrån den lokalhistoriska prägel på projektet, hade kunnat fogas in för att utöka projektets dimension. Av intervjuer med elever framgår att de känner igen begrepp kopplade till an- vändning av historia men sorterar dem gemensamt under de samhällsoriente- rande ämnena, exempelvis kopplar eleverna stärkande av gemenskap till poli- tisk historia och hur de arbetade med politiska partier inför valet. Läraren upp-

ger att sådana begrepp kan förekomma i samtliga samhällsorienterande ämnen och att dessa begrepp finns med naturligt och löpande, dock ej förbehållet historia och angiven förmåga.

Aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar kopplat till användning av historia

I observationerna förekommer få, om ens något, tillfälle där lärare lyfter detta område. Som framgår ovan behandlar undervisningen sällan explicit hur historia kan användas. Därav följer att lärarnas beskrivningar och förklaringar inom just detta område vanligen inte sker uttalat. Däremot präglas undervisningen generellt av ett gott lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar.

Diskussion och reflektion kopplat till användning av historia

Intervjuer med lärare och elever visar att diskussioner förekommer kopplat till användningen av historia. I observationer syns dock inga diskussioner av denna typ, men i intervjuer med elever framkommer att sådana förs, om än inte systematiskt utifrån denna förmåga. Läraren uppger att denna förmåga kan kopplas till andra samhällsorienterande ämnen genom att eleverna fått reflektera över mer nutida konflikter, exempelvis den mellan hutuer och tutsier, utifrån hur grupper legitimerar handlingar kopplade till historieanvändning.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i ganska låg grad ger eleverna tillfällen att reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv. Givet det projekt som eleverna arbetar med hade förmågan tydligare och mer systematiskt kunnat föras in för att på så sätt skapa förutsättningar att ledas mot syftet med ämnet.

Allmändidaktik

En framgångsrik undervisning som leder till att eleverna når goda studieresultat kan inte beskrivas i endimensionella termer. Det är kvaliteten i lärarens kombinerade kunskaper, förmågor och handlingar i varje unik undervisningssituation som skapar förutsättningar för elevers lärande och kunskapsutveckling. Utifrån forskningsöversikten Utmärkt undervisning¹ går det dock att peka ut några specifika kompetenser hos läraren som visat sig ha stor betydelse.

Lektionsobservationer och intervjuer med elever och lärare visar att de undervisande lärarna i hög eller mycket hög grad skapar positiv atmosfär och bemöter eleverna med respekt. Studieron är som oftast god och, trots ett pressat tids-

¹ Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel (2012). *Utmärkt undervisning: framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. 1. utg. Stockholm: Natur & Kultur

schema i begränsade utrymmen, lyckas lärarna skapa en god studiemiljö. Av intervjuer med elever framgår att undervisningen i historia i hög grad uppfattas som motiverande och engagerande, där undervisningen utgår från elevernas intressen och erfarenheter. Undervisningen är, enligt intervjuade elever och enkätsvar, anpassad till elevernas olika behov och förutsättningar med möjligheter till såväl utmaningar som att läraren kan rikta särskild uppmärksamhet mot elever som befaras att inte nå upp till skolans kunskapskrav. Det finns vidare, enligt eleverna och utifrån lektionsobservationerna, en variation i undervisningen som bland annat låter eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer. Intervjuer med elever visar vidare att det i undervisningen finns uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet, exempelvis genom att läraren formativt bedömer eleverna med utvecklande handledning. I observerade lektioner syns dock detta i begränsad utsträckning och i varierande grad mellan lärarna, vilket kan bero på projektets utformning.

Syfte och frågeställningar

Flera historiedidaktiska studier pekar på att det finns brister i undervisningen och i elevernas färdigheter när det gäller att skapa sammanhang mellan tidsdimensionerna dåtid, nutid och framtid när de olika förmågorna i ämnet historia behandlas. Detta är en viktig aspekt av det som handlar om historieämnets syfte – att utveckla elevernas historiemedvetande, och därför en central kvalitetsaspekt av undervisning i historia i grundskolan. Granskningens syfte är med bakgrund i detta att granska om undervisningen i historia i grundskolan utformas så att eleverna får möjlighet att skapa förmågespecifika samband mellan tidsdimensioner, det vill säga knyta samman olika tidsdimensioner, till exempel dåtid till nutid och framtid, när de använder en historisk referensram, arbetar med källor, reflekterar över historieanvändning och använder historiska begrepp.

För att uppfylla syftet ska följande frågeställningar besvaras:

1. Innehåller undervisningen moment och uppgifter där eleverna får skapa samband mellan olika tidsdimensioner genom att:

- a) använda en historisk referensram som innefattar olika tolkningar av tidsperioder, händelser, gestalter, kulturmöten och utvecklingslinjer?
- b) kritiskt granska, tolka och värdera källor som grund för att skapa historisk kunskap?
- c) reflektera över sin egen och andras användning av historia i olika sammanhang och utifrån olika perspektiv?
- d) använda historiska begrepp för att analysera hur historisk kunskap ordnas, skapas och används?

2. Får eleverna stöd i historieundervisningen generellt, och i synnerhet för att skapa samband mellan olika tidsdimensioner, genom att de får:

- a) ett aktivt lärarstöd i form av tydliga beskrivningar och förklaringar?
- b) diskutera och reflektera?

Frågeställning 1a–1d fokuserar på *vad* historieundervisningen innehåller, och bygger på kursplanens uppfattning om att de fyra förmågorna historisk referensram, källhantering, historieanvändning och historiska begrepp tillsammans utvecklar elevernas historiemedvetande.

Frågeställningarna 2a–2b fokuserar på *hur* historieundervisningen genomförs och knyter an till Skolinspektionens modell för undervisningsgranskning. Fråga 2a tar fasta på om läraren är tydlig och konkret när det gäller att beskriva och förklara olika saker för eleverna, i synnerhet vad det innebär att knyta ihop olika tidsperioder genom förmågorna. Fråga 2b tar fasta på om eleverna får ge uttryck för och utbyta tankar och resonemang – enskilt eller i grupp med andra elever och läraren. Det ska framhållas att frågorna 2a och 2b även avser historieundervisningen generellt, det vill säga även i de fall eleverna *inte* får skapa tidssamband genom förmågorna.

Metod och material

I Skolinspektionens modell för granskning av undervisning ingår olika datainsamlingsmetoder: intervjuer, dokumentstudier, statistik, observationer och enkäter. De underlag som samlats in inför och under Skolinspektionens besök på skolan analyseras sedan av de inspektörer som genomfört besöket varpå dessa redovisar sina bedömningar av i vilken grad undervisningen i historia lever upp till kursplanens krav i ett beslut och i denna rapport.

Rapporten är disponerad utifrån de tre inledande ämnesspecifika förmågor som beskrivs kursplanen. Förmågan att använda adekvata begrepp i relation till de tre inledande förmågorna behandlas i respektive delavsnitt. För att eleverna ska kunna utveckla en historisk referensram och förståelse för hur historia skapas och används behöver de tillgång till ett ämnesspråk. Begreppen är verktyg som kan användas genomgående i all undervisning och bidra till fördjupad förståelse för ämnets centrala frågeställningar. I kursplanen finns två typer av begrepp, *tidsrelaterade begrepp* som knyter an till epoker eller specifika tidsperioder och *övergripande begrepp* som fungerar som analysverktyg genom att de belyser grundläggande historiska frågeställningar som är relevanta för de tidsperioder man studerar.